

Helene Håvik Holsvik 3ST3

Historisk person februar 2023

Lars Henriksson Holsvik

28.09.1915 – 21.05.2007

Innholdsliste

1. Innleiing.....	3
1.1 Val av oppgåve.....	3
1.2 Problemstilling og disponering.....	3
1.3 Kjeldekritikk.....	3
2. Hovuddel.....	5
2.1 Biografi.....	5
2.2 Gardsarbeid og fiske.....	9
2.3 Syskrinproduksjon.....	14
3. Oppsummering - SPØKTID.....	17
4. Kjelder.....	19
5. Vedlegg.....	20

1. Innleiing

1.1 Val av oppgåve

I denne fordjupningsoppgåva har eg valt å sjå nærare på livet til oldefaren min Lars Henriksson Holsvik (1915-2007). Då eg fekk høyre om denne oppgåva retta tanken seg fort mot Lars, som er ein av tre oldeforeldre eg har fått møte. Eg hugsar ikkje mykje av tida han levde, då eg berre var 2 og eit halvt år då han døde 91 år gammal, men eg har i seinare tid blitt fortalt fleire historier om den hardtarbeidande, løysingsorienterte og kreative mannen, ofte omtalt som ein «Reodor Felgen». Det at eg er oppvaksen på same garden, og har fått eit innblikk i det han har etterlete seg her og historiene rundt, er også ein faktor som har spelt inn på valet. Eg tenkte dermed at det ville vere spennande å sjå på livet til Lars på eit litt djupare nivå, og kunne setje han inn i ein historisk samanheng.

1.2 Problemstilling og disponering

Lars levde eit langt og innhaldsrikt liv, som er ganske så ulikt frå slik min generasjon lev i dag. I eit forsøk på å dykke litt djupare inn i oldefaren min sitt liv, og bli betre kjend med han samt historia hans, vil eg i denne oppgåva ta føre meg denne problemstillinga:

«I kva grad påverka moderniseringa og industrialiseringa av samfunnet Lars sitt liv, og då spesielt retta mot korleis nyvinningane påverka kvardagen hans og drifta på garden?»

Som ein grunnmur i oppgåva tek eg utgangspunkt i SPØKTID-modellen. I hovuddelen av teksten vil eg fyrst ta føre meg litt biografi der eg nemner det mest sentrale i livet hans. Vidare skal eg gå meir i djupna på korleis hendingar både før, men også i Lars si levetid påverka kvardagen hans og var med på å inspirere han til ulike nyvinningar og til å utvikle drifta på garden. Til slutt vil eg oppsummere hovudpunkta frå teksten, og prøve å gje eit svar på problemstillinga mi.

1.3 Kjeldekritikk

I arbeid med slike store oppgåver er det viktig at ein er kjeldekritiske om ein vil oppnå eit påliteleg produkt. Eg har valt å basere mykje av oppgåva på intervju med bestefaren min

Hallgeir Holsvik, sidan han er son av Lars og dermed har god kjennskap til historia og livet han har hatt. Eg har også snakka med både bestemora mi Ingunn Holsvik (svigerdottera til Lars), Oddfrid Sørheim (dotter av Lars), Halldis Yksnøy (dotter av Lars) og mora mi Ingrid Håvik Holsvik (barnebarn) som også har godt kjennskap til han. Ulempa med dette er at ved munnlege kjelder kan det førekome små feil i informasjonen, eller at dei hugsar ulikt. For å utelukke så mange feilkjelder som mogleg har eg prøvd å snakka med fleire av personane og samanlikne oppfatningane deira. For å støtte opp om det dei seier, har eg sett i eigenskrivne notat frå Lars, samt sett på bilete i ulike album. For meir objektive og historiske fakta har eg henta inspirasjon frå bygdesoger, lokalhistoriske publikasjonar og internett. Om syskrinproduksjonen har eg i stor grad fått gode skildringar frå Hallgeir, men også fått stor hjelp frå filmen *Småindustri på Sunnmøre laga* av Eivind Rønnestad.

2. Hovuddel

2.1 Biografi

Den 28. september 1915 vart Lars Henriksson Holsvik fødd på garden Holsvika i Austefjorden. Her vart han den sistefødde med kun ei eldre syster fødd i 1912, Hilda Holsvik (gift Rotevatn). Han var son av Henrik Johannes Nikolai Martinussen Holsvik, ein velkjend mann i Austefjorden, som vart heile 102 år (f. 13.04.1884 – d. 02.10.1986) og Johanne «Hanna» Oline Jakobsdotter (f. 23.08.1883 – d. 17.01.1970) frå Eide. Trong økonomi gjorde at Lars mellom anna måtte gå i kjolar arva frå systera, i lappa kle og kle som han vaks inn og ut av. Dette var for så vidt ikkje uvanleg for andre heller på den tida. Huset på garden var ganske lite, så sjølv for den vesle bondefamilien var det trengt om plassen. Når Lars blei tenåring flytta han seg difor bort på loftet på buda, og sov der om sumaren.

Familiebilete kring 1917.

Som mange andre vart han tidleg involvert i arbeidet på garden, og kanskje litt ekstra tidleg, sidan bestefaren til Lars, Martinus Harald Olai Iversson Holsvik, døydde når Henrik berre var ti år. Bestemora gifta seg opp att, og fekk hjelp til å drive garden fyrste åra, men flytta så til Volda. Såleis var der ikkje kårfolk som kunne hjelpe Henrik, han var også mykje vekkrest på vinterfiske ute på Vigra, og sidan Lars var einaste sonen på garden fall det mykje ansvar på unge skuldre. Sidan Lars ikkje kunne drive garden aleine fekk han god hjelp med både Hilda og Hanna til fjøsstell og anna.

Allereie når Lars lærte seg å lese fekk han augene opp for kor mykje det var mogleg å lære frå bøker og blad. Raskt vart han interessert i «Teknisk ukeblad», som han las i mange år. Her henta han inspirasjon og kunnskap til ulike oppfinningar, og allereie som 10-12 åring laga han si eiga dampmaskin slik at han hadde noko å styre med. Det vart berre sjuårig folkeskule på Lars, han kunne nok tenkt seg meir ettersom han var glad i å tileigne seg ny kunnskap. Som erstatning var han heile livet kontaktsøkjande, og intervjuar folk han møtte på sin veg som kunne gje han ny kunnskap. Litt meir skulering fekk han seg gjennom eit møbelsnikkarkurs

på slutten av 1930-talet. Der lærte han å lage både seng, nattbord, toalettkommode og skap mm. til heimen.

Lars var ein kreativ og arbeidsam mann, som var glad i praktiske utfordringar. I tillegg til at han måtte arbeide heime på garden, hadde han også arbeid på sida i sin ungdom. For å hjelpe familien enda han då opp på Maaens isforretning. Det fraus nemleg tjukk is på Follavatnet, som la godt grunnlag for utskjering av isblokker. Her var mange kreative løysingar for å lette arbeidet. Dei hadde motorisert saging av isblokkene, og eit transportband kalla elevator opp frå isen til renna ned til lagera ved kaia. Grunnlaget for isforretninga var sal til fiskerinæringa for at fersk fisk skulle få naudsynt kjøling. I dette arbeidet kan det ha vore mykje inspirasjon å hente for Lars sine framtidige oppfinningar. (Håvik, 80-talet)

Lars og Borghild i Norddalen fyrste sumaren dei var kjærastar. Bilete er teke i 1940.

Det var ikkje berre isarbeid han arbeide med, men han var også på stolfabrikken til Alf Elias Hansson Geitvik i Geitvika. I same bygget hadde Alf fjøs der mellom anna den eine dottera, Borghild stelte. Ho sætra også i Norddalen, ein dal over Geitvika. Lars fekk eit godt auge til henne, så friarføtene gjekk fort opp dei bratte bakkane fram i dalen sjølv etter ei lang arbeidsveke. Det enda i giftarmål den 23.05.1942 med Borghild Dagny Alfsdotter Geitvik (f. 19.11.1920 – d. 15.04.2017), men før den tid valde han å byggje nytt og større hus på garden. Då vart det plass til både kårfolket, og ein framtidig barneflokk på fem. Fyrst kom dottera Halldis Holsvik (gift Yksnøy) 23.01.1944. Der etter kom Oddfrid Holsvik (gift Sørheim) 22.11.1946. Så den tredje og siste dottera, Åshild Holsvik (gift Hauge) 12.01.1950. Odelsguten Hallgeir Holsvik såg dagens lys 14.06.1954. Før attpåklatten Ivar Holsvik kom til verda 16.12.1963. (Kjelland, Høidal, Høidal, & Myklebust, 2007, ss. 218-219)

Sjølv om Lars i store delar av livet sitt oppheldt seg heime på garden i Holsvika, måtte han på reise då han 11. april 1940 vart kalla inn for å forsvare landet. Saman med ni andre sambygdingar reiste dei til Ålesund med båt, der etter reiste dei vidare til Åndalsnes. Der vart dei ein del av Møre infanteriregiment nr 11, og turen gjekk vidare ned Gudbrandsdalen. Lars hadde godt lag med dyr, og fekk då mellom anna oppgåva som kusk, med hest og kjerre. Han fekk ansvar for å frakte forsyningar til dei norske styrkane. Det gjekk ikkje mange dagane før dei norske styrkane måtte trekkje seg tilbake. Men det var ei hending der det kom streifangrep frå tyske jagarfly over dei, og dei måtte gøyme seg i stikkrenner for å ikkje bli sett. Det var difor kanskje ikkje heilt utan grunn at Holsvik Henrik valde å døype sonen før han reiste. I Lars sin gamle rubrikkprotokoll står det mellom anna oppført utbetaling av krigsskadetrygd den 25. juli 1947.

ID-brikke og deltakarmedalje for deltakinga i strid

Utklipp frå rekneskap. (Vedlegg 3)

Til alle si store glede kom Lars heim den 2. mai 1940 med livet i behald, og kunne fortsetje med husbygging, giftarmål og gardsarbeid. Sidan den vesle garden i Holsvika ikkje skapte store inntekter har fiskeri og not alltid vore viktig for folket i Holsvika. For å effektivisere fisinga hadde det i lang tid vore organisert samarbeid med grannar i notlag, som han etter kvart vart ein del av. I tillegg valde Lars, både på grunn av interesser, men også som ein positiv innverknad på økonomien, å starte med småindustri heime i kjellaren. Der laga han både det som var naudsynt til seg og sine, men også etter kvart syskrin som skulle vise seg å bli populært og ei god inntektskjelde. (Holsvik H. , 2023)

I 1951 tok Lars over garden, og moderniserte drifta fortløpande for å frikjøpe tid til andre interesser. Han var ein samfunnsengasjert mann, og representerte både bygdelista og seinare Krf i formannsskapet og kommunestyret. Det var viktig for Lars at bygdelaga i heile Volda kommune skulle få ta del i samfunnsutviklinga på lik linje med Volda sentrum. Denne sosialistiske ideologien om at ein skal fordele både byrder og godar rettferdig på heile

befolkninga er noko som går att i den norske politikken. Innføringa av folketrygda i Noreg i 1967 henta inspirasjon frå den britiske Beveridge-planen, der føremålet var tryggleik for folket gjennom heile livet. Ved innføringa i Noreg var det fyrst og fremst ei pensjonsreform der alle over 70 år fekk den same statlege utbetalinga. (Andresen, 2007)

Han deltok også i forstandarskap for den lokale sparebanken i Volda og Ørsta. Elles var han aktiv i både skulestyre, bondelag, elektrisitetslag og fleire kristelege organisasjonar og lag. Den kristne trua stod sterkt i familien til Lars, og var ein viktig del av livet hans. Han las dagleg i Bibelen, og likte å få med seg andakt sendt på radio. Sjølv sagt var han også ein ivrig kyrkjegjengar. Det var viktig for Lars å vidareføre Guds ord til neste generasjon. Frå tidleg på 50-talet til svigerdottera tok over på 80-talet var han også søndagsskulelærar for «Vårvon». Han og «Dei frie» hadde samarbeid, der dei hadde annakvar gong, «Vårvon» i skulekjellaren og dei andre på Kleiva og Leirhuset. I fleire år arbeidde han for at ulike kristne lag skulle samarbeide om eit felles bedehus. Saman bygde dei forsamlingshuset Samhald, som stod ferdig i april 1979. Dei hadde no fått gode lokale for mellom anna besøk av predikantar, og sidan Lars og Borghild var gjestfrie opna dei gjerne heimen sin for dei når dei var her på møteveke. I kjellaretasjen på Samhald hadde dei utleigedel til Samvirkelaget.

Forsamlingshuset var ikkje berre for kristne arrangement, men husreglar gav klare retningslinjer for kva som kunne gå føre seg i huset. Det var mellom anna ikkje lov med alkohol og dans, den tids normar kategoriserte dette som syndig. Då det vart slutt på ølutsal, og det vart opning for å selje øl i butikk på midten av 90-talet, kom det protestar på at det var i strid med husreglane å selje øl på butikken her. Lars var avhaldsmann så han var einig i at butikken klarte seg utan ølsal. (Holsvik I. J., 2023)

I 1982 tok sonen Hallgeir, og kona Ingunn over garden, og han tillèt seg då å reise meir. Han og kona Borghild tok mellom anna fleire turar til utlandet med SI-reiser (Sunnmøre Indremisjon). Men det var viktig at dei ikkje vart vekke meir enn 14 dagar, for då måtte han heim «å gjere eit kvart». (Holsvik I. H., 2023)

2.2 Gardsarbeid og fiske

Jordbruket sin plass og rolle i det norske samfunnet har i stor grad endra seg frå starten av 1900-talet og fram til i dag. Lars vart fødd under fyrste verdskrig, og fekk dermed oppleve dei store endringane. Sjølv om Noreg var nøytrale, blei likevel både dei sosiale, politiske og økonomiske forholda påverka, samt utviklinga og moderniseringa av landet påverka etter krigen. Under krigen auka den norske matvareproduksjonen for å imøtekome etterspurnaden nasjonalt og i Europa. (Ullensaker Museum, u.d.) I det krigen var over, og etterspurnaden gjekk ned, fekk ein overproduksjon av matvarer. Dette førte til at prisane fall kraftig. Då fekk bøndene mindre inntekter og mange fekk problem med å betale tilbake låna dei hadde teke opp for å kunne auke produksjonen. På Holsvikgarden var det ikkje tilbakebetaling av lån som var det største problemet. Dei heldt nemleg på å byggje seg opp att frå ei vanskeleg tid. I overgangen mellom naturhushald og pengehushald var det vanleg med varebyte. Bestefaren til Lars, Martinus Holsvik, «lånte» fisk med granne og handelsmann Didrik Maaen, som han skulle foredle til klippfisk. For dette fekk han betalt verdien av foredlinga, det var ei viktig attåttnæring. På 1890-talet var det dårleg tørkevêr, med mykje regn og låge temperaturar. Noko som resulterte i at fisken vart øydelagd og ubrukeleg, fisken måtte difor vrakast. I eit hefte av Halldor Holsvik, skrive med utgangspunkt i notat frå prost Ivar Holsvik fortel han om sin farbror Martinus, og der står det skrive at «Et kausjonsansvar for handelsmannen Langvand forverret ytterligere hans økonomi og gjorde ham til en fattig mann. Siden arbeidet han tungt økonomisk, og da han døde, forholdsvis tidlig, han var vel omkr. 50 år, sat enken igjen i trange kår.» (Holsvik H. , 1969) Dette samt uhellet med klippfisken førte til at garden i Holsvika gjekk konkurs, og alt dei eigde hamna på auksjon. Dei sat då kun att med ei gryte, fem skeier og garden. (Sollid (Red.), 2016) For å få i gong drifta på garden igjen måtte det leggjast ned hardt arbeid. I Lars sine barneår starta prosessen med å få i gong full drift igjen. Lars fekk då tidleg erfare at hardt arbeid lønte seg, og gradvis bygde dei seg opp til ein sjølvforsynt gard med overskot. Den kristne trua var her ein viktig faktor i det harde arbeidet. Religionen og det tette bygdesamfunnet la vekt på eit moralsk liv, der hardt arbeid og nøysemd var viktig.

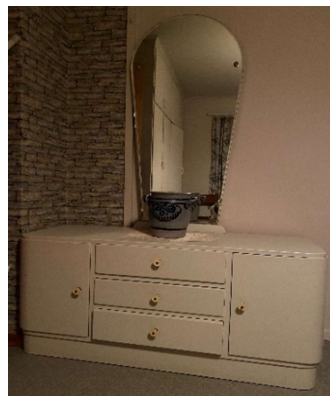
For å leggje til rette for gardsovertakinga han hadde i 1951, bygde han som nemnt nytt hus på garden som stod ferdig i 1941. I den forbindelse laga han også eige kraftverk i 1937-38, for å kunne sage materiala til huset raskare. Det dei før hadde gjort med handkraft gjorde han no ved hjelp av motorkraft. Det var to andre større kraftverk her i fjorden, Kolfossen og Kopa, men desse hadde ikkje straumutsending til denne sida av fjorden.

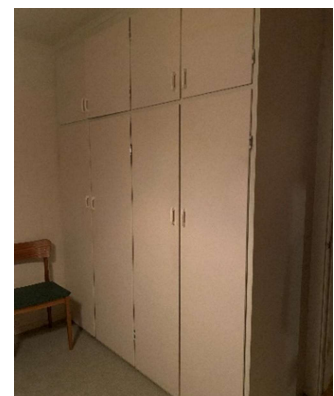
Nede til venstre på bilete kan ein sjå bilete av turbinhuset

Difor laga han demning i ei gardselv, der vatnet gjekk i trerøyr ned til eit turbinhus i fjøra. Det vesle kraftverket til Lars var på kun to kW, og avhengig av jamn belastning på likestraumsmotoren. For å sikre dette så nytta han ei kokeplate som han slo på når han slo av straum til saga. Då det var tid for innflytting kopla han kraftverket på det nye huset, slik at dei hadde lys og kunne lage mat. Også då justerte dei jamt forbruk ved å ha på ei kokeplate. I det nye huset hadde han også lagt inn vatn frå ein sjølvлага brønn. (Sørheim, 2023)

Når huset stod ferdigbyggt var det innreiinga som stod for tur, dette tok sjølv sagt Lars seg også av i stor grad. Då kom kunnskapen frå snikkarkurset i Holmøyane og arbeidet på stolfabrikken godt med. Han snikra både kjøkkeninnreiinga, toalettkommoden, klesskapet, nattborda og senga dei hadde på soverommet, garderoreskap i gangen,

Toalettkommode snikra av Lars som han hadde på soverommet.

Klesskap snikra av Lars som også stod på soverommet.

skrivepult til borna, bokhyller og generelt det som trengtest. Arbeidsfordelinga i heimen fylde dei vanlege normane, men Lars såg at det var mykje som skulle gjerast av Borghild også. Han fekk difor hjelp av Petter frå garden Leite til å lage vaskemaskin for å lette klesvasken. Han laga også klessnor med trinsesystem som ho kunne betene frå kjøkkenglasat. Ho slapp dermed å gå frå ungane når ho skulle hengje opp klesvasken. På denne måten fekk han nytta både kreativiteten og snikkarferdigheitene sine. Det at han nytta materiale frå eigen skog bidrog også til at økonomien strakk lengre.

Som på andre gardar var gardsarbeidet på 50-talet arbeid for heile familien, og ikkje slik som i dag der ein kan vere bonde nærast åleine. Han var tidleg ute med å setje ungane i arbeid slik at det vart så effektivt som mogleg, samt for at ungane skulle få arbeidstrening. Dei sådde både korn, potet og grønsaker som dei hadde til eige bruk. Dyra dei hadde vart også slakta til eige matforbruk, i tillegg til at dei banka fisk. Frå det opna fryseri på Fyrdslandet på 50-talet, der privatpersonar kunne leige fryseplass, leigde Lars ei 20 liters boks slik at dei kunne fryse ned fisk og kjøt. Dei hadde egg til meir enn eige forbruk, og sauene gav dei ull som dei kunne selje eller lage garn av. Desse pengane gjekk til kona Borghild slik at ho skulle ha eigne pengar å disponere. På garden hadde dei også kyr, gris og hest. Når dei laga høy til dyra sette dei opp hes, etter dei hadde hesja graset og skulle ha det inn med hest og kjerre, var Lars nok ein gong ute etter å effektivisere arbeidet. På kjerra hadde han difor laga høge karmar på om lag to meter som ei slags forstørring av kjerra. For å få plass til mest mogleg blei borna sette til å trakke ned høyet. Når kjerra var fylt opp hadde han også lagt ein plan for korleis han skulle få av høyet på enklast mogleg måte. Han hadde difor laga ein sele, kalla «lengja», som låg i botnen. Når ein stramma denne ved hjelp av nokre tau blei høyet liggjande i ein slags pose. I lødetaket hadde han montert heiseanretning, i dette kunne han heise opp høyet før han trakk i eit tau som løyste ut låsen som var midt under lasset. (Yksnøy, 2023) Hesten har i historia vore eit viktig hjelpemiddel i jordbruket, både til gjødsling, plogging av jord og til frakt. Sjølv om Blakken hadde gjort framifrå arbeid, såg også Lars at det her var rom for effektivisering. Så når han fekk fatt i ein lastebil av typen Chevrolet 1927-modell på midten av 50-talet, vart denne ombygd til ein sjølvkomponert traktordoning. Far til Lars, Holsvik Henrik, hadde ikkje heilt trua på den nye teknikken. Dette resulterte i at dei hadde hest på garden fram til 1960, noko borna var særst glade for. Den fyrst «ekte» traktoren var ein Güldner som kom til gards i 1959, og som framleis er her i dag. Denne investeringa var mogleg etter at han selde grunn til ny hovudveg.

Moderniseringa av garden fortsette no raskt. Lars og Borghild var saman med Anders og Susanne Langvatn av dei fyrste i Austefjorden til å skaffe seg ei moderne mjølkemaskin av merket «Surge». Dette var allereie i 1950 eller 51, og er ein av dei mest effektiviserande hjelpemidla som har kome innan gardsbruk. Det hygieniske vart også i stor grad forbetra når mjølkemaskina kom. (Gjersdal A. , 1997) Hanna heldt likevel fast på det gamle når ho skulle hjelpe til med fjøsstellet, og mjølka for hand. I 1958-59 bygde Lars ny fjøs og løde med

siloar. Vidare kom det stadig nye maskiner på garden før han gav den vidare til sonen Hallgeir i 1982. Fram til dette hadde han drive den godt og trufast.

Den økonomiske situasjonen i Europa i mellomkrigstida var også dårleg nytt for Noreg, ein kan då mellom anna trekkje fram krakket på New York-børsen i 1929. Dei europeiske landa hadde meir enn nok med å byggje seg opp att, noko som førte til at den norske inntekta som tidlegare hadde kome frå eksport av til dømes fiskeprodukt og tømmer blei redusert. I Møre og Romsdal vart dei ikkje i like stor grad påverka av gjeldskrisa i jordbruket, berre Finnmark og Vest-Agder hadde lågare gjeldsprosent for gardbrukarar og småbrukarar. Og her på Sunnmøre var gjeldsprosenten aller lågast med 29,7 prosent. (Løseth, 1996, s. 145) Det kan tenkjast at det var slik sidan dei her var mindre avhengige av eksportmarknaden for jordbruksprodukt enn andre delar av landet. Det vil nok då har vore meir stabile prisar som kunne sikre meir føreseieleg økonomi. Det vart også sagt at «De skal ikkje arbeide hardare enn at 2-øringen kan liggje i ro på enden av slireskaftet.» (Løseth, 1996, s. 178) Her i fylket var det mange små bygder som låg litt avsides, og som nødvendigvis ikkje fekk med seg dei nyaste løysingane og maskinene. Det hang dermed att mange gamle haldningar om til dømes arbeidsintensitet, og dei hadde tradisjonelt eit mindre intensivt jordbruk enn mange andre stadar. Det var heller ikkje like vanleg å ta opp lån for å investere i nytt utstyr, dei hadde som Lars gjerne eigne løysingar og metodar å gjere det på. Mange fekk då lågare gjeld, og mindre risiko for ustabil økonomi. Sjølv om hovudinntekta kom frå gardsarbeidet var det ikkje uvanleg å ha anna arbeid på sida. Mange dreiv då anten med skogsarbeid, fiske, handverk eller industri. (Løseth, 1996, ss. 178-179) Sidan mange hadde anna arbeid enn berre jordbruk hadde dei fleire inntektskjelder, noko som gjorde dei mindre sårbare om det skulle oppstå nedgangstider.

Fiskeri har gjennom tidene vore ei viktig attåt næring til jordbruksinntekta i Holsvika, og i Noreg generelt. Garden vart kalla ein «strandsitjargard» ettersom der var særskilde gode forhold for fiske. Denne gode tilgangen for fiske er truleg den største årsaka til at garden blei busett i det heile, for dei ujamne og bratte beitemarkane la ikkje det beste grunnlaget for eit praktisk jordbruk. Som tidlegare nemnt organiserte dei seg i notlag for å effektivisere fiskinga av sild og makrell. Holsvik notlag, også kalla Holmenotalaget, hadde i mange år to notbruk; Storenotlaget og Litlenotalaget. Storenotlaget bestod av Holsvika, Åsen, Skare, Åslida,

begge gardane i Djuvika, Skinvika, Rasmusgarden på Løfolla, samt Iva-garden og Erkegarden på Løfolla. I Lisjenotalaget var alle dei same gardane med unntak av Iva-garden og Erkegarden. (Gjersdal J. , 2003) Som ein kan sjå på kartet til høgre er det avstandar mellom gardane som gjer det vanskeleg å kommunisere på kort tid. Dette løyste dei på ein kreativ måte. Åse - Knut frå garden på Åsen hadde god oversikt ut over fjorden, og kunne raskt sjå om der var fisk. Han hadde ei sterk røyst som då kunne varsle folket nede i Holsvika, og vart difor kalla «Åse-keisaren». I Holsvika sette dei då opp ei kvit fjøl på Haugen for å samle Litlenotalaget, og to for å samle Storenotalaget. Dette fungerte godt, einaste problemet var at dei i Åslida ikkje såg denne fjøla frå gardstunet. Som regel nådde den klare stemma frå Åse-Knut fram, men litt før 1940 hengde dei opp ei baksthelle med ein kubbe oppe på Åsekamben. Frå den var det ein utløysarstreng ned i Åslida som dei berre kunne drage i for å få varsla dei.

Kart over indre del av Austefjorden, og eit innsyn i kvar gardane i notlaget låg i forhold til kvarandre. (Henta frå: Holsvik notlag – lokalhistoriewiki.no. nedlasta 15.02.2023

Lars var ein aktiv figur i notlaget frå om lag 1935-36, og fram til det vart avvikla i 1963-64. Notlaget i Holsvika var eit av dei fremste i bygda, mykje på grunn av den gode oversikta Åse-Knut hadde, og den velutvikla samlingsmetoden deira. Sidan dei ikkje hadde ekkolodd, og kunne vite kvar stimane gjekk, var det stor hjelp å ha Åse-Knut som kunne sjå når silde- eller makrellstimen kom inn i vika. At dei hadde vika til disposisjon gjorde det også lettare å kunne samle fisken, og minska sannsynet for rømming. Dei andre notlaga måtte sjå etter teikn på sjøflata eller kvar måsane samla seg på den opne fjorden. (Gjersdal J. , 2003)

Kring 1946 fekk Storenotalaget ny motorbåt til landnøter, den fekk namnet Timann fordi det var ti mann med i notlaget. Nytt utstyr hadde då redusert nødvendig mannskap for å setje ei not. I 1952 fekk dei snurpenot og notgavl på notbåten som heitte Rolf. Etter notlaget vart avvikla i 1964-65 valde Lars å fortsetje med fiske som attåttnæring, der han selde delar av fangsten til Volda Fiskemat. Han kjøpte seg eigen båt, Makronelle, og nytta seg atter ein gong

av gjenbruk for å motorisere den. Den tidelgare lastebilmotoren på traktordoningene nytta han no til å lage båtmotor.

2.3 Syskrinproduksjon

Industrialiseringa av Noreg byrja allereie på midten av 1800-talet, men det var ikkje før på starten av 1900-talet den norske industrien verkeleg fekk feste og gjennombrøt sitt i Noreg. I den største industrialiseringsperioden frå 1905 til 1920 auka produksjonen innan industri med 80 prosent. Og i slutten av perioden var Noreg blitt eit industriland, der industrien stod for ein femtedel av det bruttonasjonale produktet i landet. (Dørum, 2023) På små vestlandsgardar var ofte ikkje inntekta stor nok til å leve av. Attåttnæringar var difor viktige for å skape meir tryggleik rundt økonomien. Varemengden som var under den andre verdskrigen gjorde at det mellom anna blei stor etterspurnad etter trevarer. Her såg då Lars at det var rom for å både skaffe ei anna inntektskjelde, men også rom for å dyrke interessa for handverk i eigen kjellar.

Etter ein tur til Hareid på besøk til ein slektning, starta Lars i 1944 noko tilfeldig med syskrinproduksjon. Han starta med å lage eit par i julegåve, då til kona og nokre andre slektningar. Ein av dei fyrste prototypene kan ein sjå på biletet til høgre. Han hadde då bua handtak, med utskyvbare skuffer og metallhengslar på loket. Men ettersom han heile tida jakta å lage syskrina på best mogleg måte vart både skriner og produksjonsmetoden utvikla og forbetra fleire gongar. Som ein kan sjå på biletet under prototypen er det litt annleis. Han gjekk over til å la skriner bestå av berre tre, med tre høgder der to var uttrekkbare med hengslar, og utan føter. Desse produserte han i mellom 10-15 år før han igjen gjekk tilbake til å produsere dei med føter. I ein film laga av Eivind Rønnestad om syskrinproduksjonen, kan ein sjå at Lars har laga spesialtilpassa maskiner til kvart enkelt steg i produksjonen. Der ser ein også at Henrik manuelt må drage ut naglane når dei var dreia ferdig. (Rønnestad, 1979) I seinare tid utvikla han patenten med trykkluft slik at dei kunne sprette

Prototypen som han starta med, og gav i gåve til kona Borghild.

Slik såg skriner ut i omlag 10-15 år

ut av seg sjølv, noko som også gjorde prosessen meir sikker. Då kunne mellom anna borneborna også få hjelpe til.

Men korleis produserte han syskrina? Bjørka saga han frå eigen skog, før han saga dei opp i tre tommer tjukke og fire meter lange plankar. Så måtte dei liggje til tork i løda, og etter kvart erfarte han kva som var optimal fuktigheit i planken for at skrina skulle bli best mogleg. For om dei var for tørre ville dei sprekkje opp, og var dei for fuktige ville dei krympe etter kvart som dei tørka. Difor vog han prøver av planken på kjøkkenbenken, ved å nytte prosentrekning av vektendringa i fuktigheita i treet. Når dei hadde oppnådd optimal fuktigheit saga han dei vidare opp i mindre fjøler i ulike storleikar. Så bar det ned i kjellaren, der han hadde verkstaden sin. Her hadde han eigenlaga maskiner som han

Ferdigstilling og pakking av skrin

nytta til å produsere sjølve skrina. Kun to av desse maskinene blei i seinare tid bytta ut med ei kjøpt maskin. Fyrst blei alle plankane pussa i pussemaskin, og laga spor i sida slik at dei seinare kunne feste botnen i dei. Det måtte også lagast spor til å feste loket på toppskuffene. Så stod loket for tur, erfaringsmessig visste han at lok laga i heiltre ville bue seg. Difor kjøpte han tynne plater i kryssfiner som han limte saman, og la i press. Der etter måtte han bore hol til naglen som skulle gjere det mogleg å opne loket. Naglane kom i tre andre storleikar med ulik utforming også. Dei minste hengsla loket, dei mellomste var til hengslene for å opne og lukke dei ulik etasjane. Dei største var til å feste det runde handtaket. For å lage det runde handtaket som skulle gjere det enkelt og praktisk å flytte, nytta han også her ei eigenlaga maskin, ein kjokks. For å få materialet inn i maskina nytta han ei stempelstong. Denne hadde han laga av delar som han fann etter eit krigsfly som hadde havarert på Grøndalen. Til slutt lakkerte han alle delane før han monterte skrina med lim. For å lakkere dei hadde han tatt ein gammal motorsykkelmotor og laga ein luftkompressor. Lakkinga førte med seg mykje luftforureining, i eit forsøk på å fjerne dette laga han ei vifte med utluftingssystem. Kor godt denne verka kan nok diskutast ettersom han i seinare tid fekk problem med enorme mengder naseblod. (Holsvik H. , 2023)

Etter kvart som han hadde drive produksjonen eit par år, og seld skrina til privatpersonar, vart han raskt ein kjend figur i lokalsamfunnet. Og det har aldri vore nødvendig å marknadsføre dei, sidan etterspurnaden alltid har vore der. Han oppretta også etter ei stund kontakt med Den Norske Husflid, som var interesserte i å få jamnlege leveransar. Dette skulle vise seg å bli langvarig, og han samarbeidde med dei nesten heilt til dei siste åra han dreiv produksjon på starten av 2000-talet. Etter at Eivind Rønnestad sin film om småindustrien vart send på NRK 28. oktober 1981, vart skrina

Postverket, Bl. 351.

Ink. nr. _____

KUPONG
(Mottakaren klipper fra kupongen).

Tilvisingssummen
158 kr. 00 øre
kravt inn på:

B. 276. Gran
Mo i Rana

Summen er rekna ut på denne måten:
5 stk. syskrin
+ frakt

Dagstempel for innbetallingssteden.

9-48. Kravet er postlagt den.....

Frank. nr. _____

Innanriks innkrevjings-posttilvising.

Sum 158 kr. 00 øre.
(Skriv oppatt kronenummen med bokstavar).

Til Lars Hoberik
Rustfjord
på Lønnefjell

Dagstempel for innbetallingssteden.

Innbet. nr. _____

Postkontoret staden ligg under: _____

Fyller ein ut denne blanketten med skrivemaskin, kan ein bruka gjennomskrift.

Kravsammen set frimerke på.

Til og med	10 kr.	45 øre
100 "	40 "	
200 "	65 "	
300 "	70 "	
400 "	75 "	
500 "	85 "	
750 "	95 "	
1000 "	105 "	
Over 1000 kr.:		105 øre + 10 øre for kvar 250 kr. eller part av det.

Kvittering for kjøp av fem syskrin og frakt.

også ettertrakta i større delar av landet, av det han selde privat. Han selde mellom anna fem syskrin til Mo i Rana. «Fanbrev» frå Gran fekk han også etter sendinga, frå ei dame som så gjerne også ville ha eit slik skrin. I brevet skriv ho «Kan du lage ett til meg? Jeg ville sette umåtelig pris på et positivt svar. Skulle det være umulig, så i alle fall min hyllest for enestående flott familiebedrift! Med håpefull hilsen fra Reidun Marie Helmen, 2750 Gran.» (Vedlegg 1)

I mange år kosta syskrina 30 kroner, men ettersom kroneverdiene endra seg måtte han også endre prisane langsmed. Han var tilbakehalden med å leggje på prisen, og auka ikkje mykje om gongen, sjølv om han fekk tilbakemelding frå kundane om at han kunne ta meir for det flotte arbeide. Heilt på slutten var dei kome opp i 500 kroner per stykk. Syskrinproduksjonen var hovudsakeleg vinterarbeid, når det ikkje var like mykje gardsarbeid. Når produksjonen var på sitt meste var dei oppe i kring 400 skrin i året, i kvar serie laga dei til 70-100 skrin på grunn av plasstilhøve. Radioen stod ofte på i kjellaren medan han arbeida, slik at han kunne halde seg samfunnsoppdatert. Seinare fekk han også kassettspealar, der han mellom anna prøvde å lære seg engelsk, for han likte dårleg at han ikkje fekk kommunisere godt nok når han var i utlandet.

3. Oppsummering - SPØKTID

I kva grad påverka eigentleg moderniseringa og industrialiseringa av samfunnet Lars sitt liv, og då spesielt retta mot korleis nyvinningane påverka kvardagen hans og drifta på garden? For meg ser det ut til å vere ein kombinasjon av fleire forhold som har påverka korleis Lars sitt liv har utvikla seg.

Den vesle søskenflokket gjorde at det var færre å dele arbeidsmengda på enn på dei fleste andre gardsbruk, men dei gjorde det beste ut av det. Nøysemd og gjenbruk var ei sjølvfølgje den tida. Det var viktig å nytte alt, og ha minst mogleg svinn. Dette gjorde at han lærte at hardt arbeid og gjenbruk er ein god metode, både reint praktisk, men også økonomisk. Det var meir vanleg å lage det meste sjølv, både mat, kle og andre bruksgjenstandar den tida enn det er no. Om kreativiteten får spelerom kan gjenstandar få heilt nye bruksområde, og om det i tillegg er mogleg å få motor på det er det heilt etter Lars sin filosofi.

Lars opplevde begge dei to verdskrigane. Så mellomkrigstida og etterkrigstida er viktige historiske periodar som har spelt ei rolle i livet hans. Sidan han vaks opp i mellomkrigstida, som var prega av mykje hardt arbeid, lærte han mange av normene og reglane her. Mellom anna at dei måtte gjere det beste ut av dei ressursane dei hadde. Økonomisk var han difor også oppteken av å kunne spare med å vere så sjølvforsynt som mogleg, og nytte seg av ressursane han hadde på garden. Han var flink til å føre opp både inntekter og utgifter slik at han hadde god kontroll. Det var viktig for han at noko av pengane han sparte gjekk til å betale utdanning til ungane, like viktig for jentene som for gutane, slik at dei hadde likt utgangspunkt for å klare seg godt vidare i livet.

[illegible]

Her ser ein eit utdrag frå inntekts og utgiftsføringa i rubrikkprotokollen

Religionen og bygdekulturen var ein viktig del av livet til Lars. Den gode arbeidsmoralen han fekk frå den kristne oppveksten var nok noko av grunnlaget for gründerverksemda. Her i Austefjorden var det alltid nok arbeid å gjere, så lokalsamfunnet her var heller ikkje prega av den store arbeidsløysa som herja nasjonalt og internasjonalt. Industrialiseringa av samfunnet gav fleire nye arbeidsplassar, også her i kjellaren til Lars. Sidan produksjonen gjekk godt, kunne han mellom anna lønne faren som ofte hjelpte til.

Den teknologiske utviklinga der dei både fekk straum og det meste kunne motoriserast letta arbeidet både på garden og i utviklinga av nyvinningar i stor grad. Den var også med på å gjere det mogleg å produsere nok syskrin til at han kunne ha det som ei attåttnæring. Moderniseringa og industrialiseringa av samfunnet påverka Lars i stor grad også ved moglegheitene han fekk for å utfalde kreativiteten og oppfylle ideane sine. Den relativt nye vegen til Volda gav i tillegg tilgong på nye varer som ikkje var mogleg å lage sjølv, og som han kunne nytte i nyvinningane sine. Men kanskje like viktig er interessa han hadde for arbeidet. For sjølv om mykje som måtte gjerast, fann han mykje glede i både gardsdrift, fiske og syskrinproduksjon. Den geografiske busetnaden har også spelt ei sentral rolle. Ressursane med både skog og sjø i nærleiken er ein viktig grunn til at det var mogleg. Det at han budde på bygda, og dermed ikkje blei like hardt ramma av krisene, med arbeidsløyse og matvaremangel, som ramma byområda i industrialiseringsprosessen og mellomkrigstida har nok også vore viktig. Om Lars hadde vore fødd i min generasjon trur eg han hadde teke meir utdanning enn han fekk sjansen til, og kanskje hadde han vore ein stor velkjend oppfinnar.

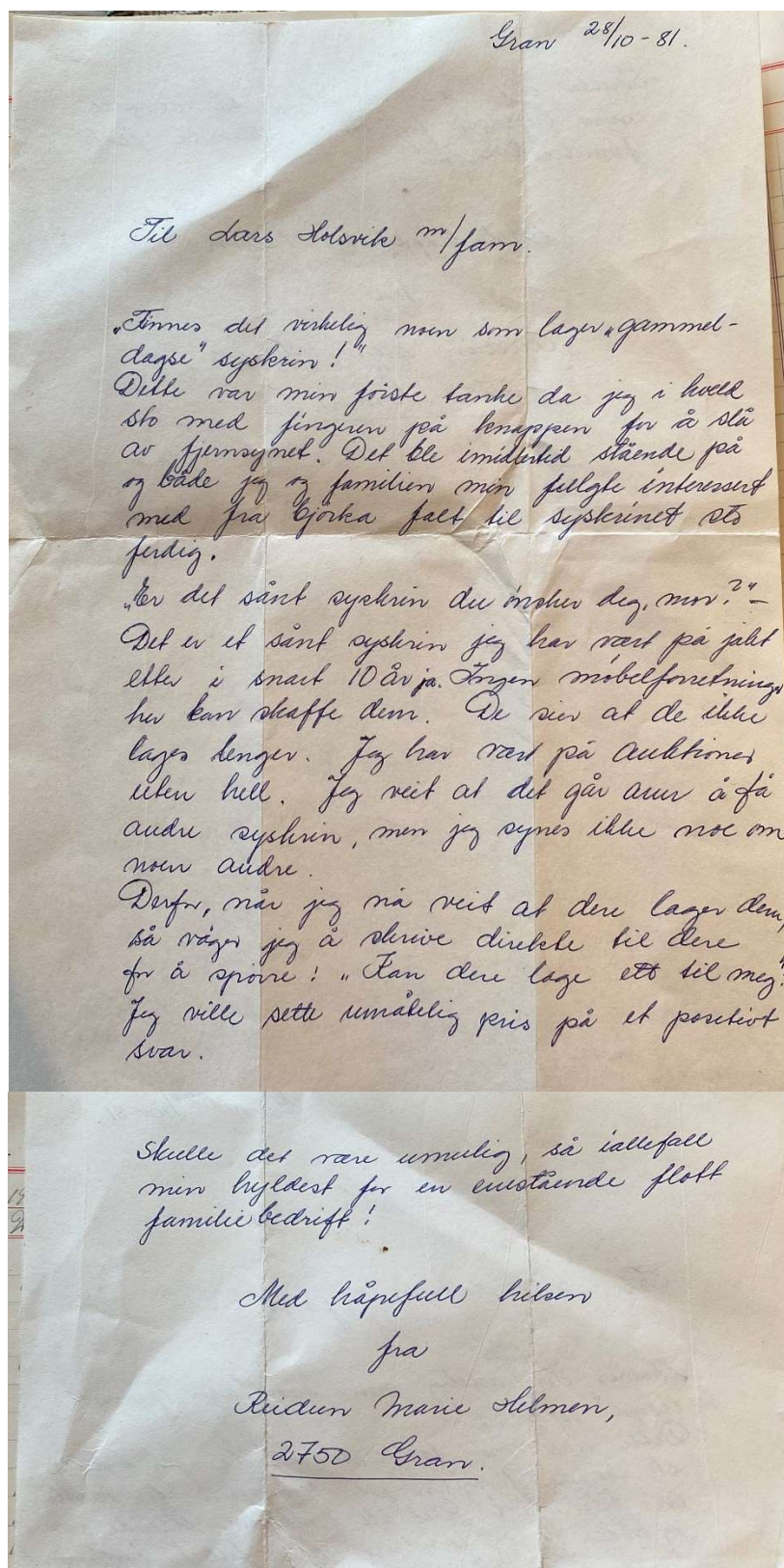
4. Kjelder

- Andresen, M. (2007). *Folketrygden 40 år*. Henta frå Arbeids- og velferdsdirektoratet:
https://www.nav.no/_/attachment/download/710ee48f-0760-41e1-a23b-87d2d77d3930:16124854a3bd6ccd806ffb523f1a2ce4780b08b1/folketrygden-40-ar.pdf
- Dørum, K. (2023, Januar 23). *Den industrielle revolusjon I Norge* . Henta frå Store Norske Leksikon: https://snl.no/den_industrielle_revolusjon_i_Norge
- Gjersdal, A. (1997). *I arbeid og framgang gjennom hundre år*. Volda: Austefjord Bondelag.
- Gjersdal, J. (2003). *Heimbygda i min barndom* . Volda: Austefjord Museum.
- Holsvik, H. (1969). *Slekt og minner*. Ukjend: Halldor Holsvik.
- Holsvik, H. (2023, Februar). (H. H. Holsvik, Intervjuar)
- Holsvik, I. H. (2023, Februar). (H. H. Holsvik, Intervjuar)
- Holsvik, I. J. (2023, Februar). (H. H. Holsvik, Intervjuar)
- Håvik, N. (80-talet). *Austefjord Museum Årsetøysamlingane: Didrik Maaen's isforretning, Førde*. Volda: Steinsvik avskrivningskontor .
- Kjelland, A., Høidal, M., Høidal, E., & Myklebust, O. (2007). *Busetnadssoga for Volda*. Volda kommune.
- Løseth, A. (1996). *Likskap og lagdeling*. Gjøvik: Det norske samlaget.
- Rønnestad, E. (Regissør). (1979). *Småindustri på Sunnmøre* [Film].
- Sollid (Red.), J.-A. K. (2016). *Voldaminne*. Volda: Volda Sogelag.
- Sørheim, O. (2023, februar). (H. H. Holsvik, Intervjuar)
- Ullensaker Museum. (u.d.). *Kosthold gjennom 100 år*. Henta frå Ullensaker Museum:
<https://mia.no/ullensaker/kosthold-100-ar>
- Yksnøy, H. (2023, Februar). (H. H. Holsvik, Intervjuar)

Alle bileta er private, med unntak av kartet på side 12 som er henta frå Lokalhistoriewiki og lasta ned 15.02.2023 ([Holsvik notlag – lokalhistoriewiki.no](https://lokalhistoriewiki.no))

5. Vedlegg

Vedlegg 1: «Fanbrev» frå Gran i 1981, med ønskje om å kjøpe syskrin

Vedlegg 2: avisartikkel frå Møre skrive av Knut Arne Aarset om syskrinproduksjonen

Syskrin
for fire husflid-generasjonar

Lars Holsvik (84) i Austefjorden har snekra syskrin i snart 60 år, og er for lengst komen ut av teljinga med kor mange han har laga. Likevel er det snakk om atskillige tusen eksemplar av det eigentvika treskrinet, som Holsvik har forsynt heile fire husflid-generasjonar med.

Syskrin frå den persegjerde persegjerder. Lars Holsvik si hand, har vore så populære, at han aldri til dags dato har trengt bruka ei kniv på marteradeling av mønstre. Husflidshandlarar nakkjer stader i landet har opp gjennom åra distribuert syskrin frå Holsvik. Størstparten av produksjonen har han likevel sett direkte til kundane. No treng han med å trøppe ned, kanskje til seg med seg for godt. Men sjølv ikkje den Berghild trur han meiner seg å sjå med dette, til dei kjennar ha matten og falkjennaren for godt. Persegjerder syskrin har komet sidan oppstarten har nemleik alt med seg på kundeliste. Lars Holsvik, veltar at han har stromvanskar med å seie nei til desse.

... Eg tok desse generasjon-tingane som det beste kvitteringsbelegget og kan få det eg har laga opp gjennom åra dei. Då er det heller ikkje så lett å takke nei og trylle reddja, lammes Holsvik.

Laga maskinane sjølv
At det vart produksjon av syskrin, var nok tilfeldig. Under ein tur til kjelkoma. Dette er ei og folk ha sett framme høne var også praktisk og greit. Vi hadde ikkje trengt møllmøllaren og havguldsalen. Dermed måtte eg sjå meg og på rundt huset for å finne til kjøkken. Såleis fikk eg Rasmussen ei på ei arbeid, på same måte som mange andre Rasmussen Lars.

Laga maskinane sjølv
At det vart produksjon av syskrin, var nok tilfeldig. Under ein tur til kjelkoma. Dette er ei og folk ha sett framme høne var også praktisk og greit. Vi hadde ikkje trengt møllmøllaren og havguldsalen. Dermed måtte eg sjå meg og på rundt huset for å finne til kjøkken. Såleis fikk eg Rasmussen ei på ei arbeid, på same måte som mange andre Rasmussen Lars.

Bjørk frå gardsskogen
Ein annan eksklusiv faktor er at alt er laga av bjørk som har vore på garden. Tre er blunka ut etter kvadet, hogske, sags på garden ei eiga sagsmaskin. Forvika, lars og finkvika. Nesten alle desse prosessane kan sjølv stektripp i kjellaren si til.

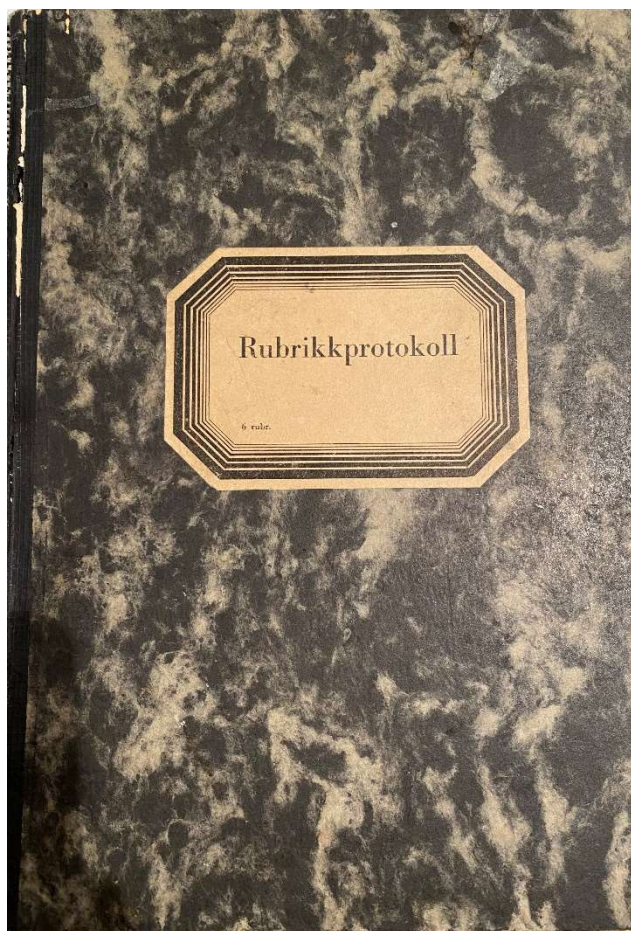
... Eg har vore velvogna med Chagall til og med der det klasser hørk gjennom alle desse 77 år, og har likevel hatt nok att til brennvel. Men og har ikkje vore desse

Trekkepel - Et syskrin har nok til ei felle med et trekkepel, som det stremt kjennetegn, kann med et trykklakkat.

Nesten usluteleg
Lars Holsvik tykkjer sjølv det er nesten utsluttet at han har gridd å alle ut syskrin med ei felle av rasmussen for over 60 år sidan. Aldri så ikkje skule kan sjølv nok mer, kaste etter alle desse år med 60 år sidan. Men Berghild kjennetegn seg trygg på at skrinet held ut heilt til 100 år.

Knut Arne Aarset

Vedlegg 3: Rubrikkprotokoll. Føring av inntekter og utgifter av Lars sjølv

		Kasse		Kasse		Debet
		Debet	Kredit	Debet	Kredit	
1917						
1	7 Kasse	89327				
2	Bilgyldefygd		8-			
3	Husholdets nødvendigheder, kasse		610			
4	Tørre		380			
5	Modtagne af P. Lørd	65-				
6	Kontingental og kasse, kasse		29-			
7	Kontingental og kasse, kasse					
8	Trakt p. nyere		130			
9	Trakt p. nyere		250			
10	Trakt p. nyere		1285			
11	Trakt p. nyere		130			
12	Trakt p. nyere	120-				
13	Kontingental og kasse, kasse		8-			
14	Kontingental og kasse, kasse		710			
15	Tørre, og kasse, kasse		6-			
16	Trakt p. nyere		1889			
17	Kontingental og kasse, kasse		340			
18	Kontingental og kasse, kasse		220			
19	Trakt p. nyere		3076	3076		
20	Trakt p. nyere					
21	Trakt p. nyere		650			
22	Trakt p. nyere					
23	Kontingental og kasse, kasse		5250			
24	Trakt p. nyere		92-			
25	Kontingental og kasse, kasse		1315			
26	Trakt p. nyere		275			
27	Trakt p. nyere		1220			
28	Trakt p. nyere	185-	26853	3026		
29	Kontingental og kasse, kasse	89327	80974			
30		107827	107827			

1949		Kasse		Garden		Offisiell		Stintabli		Privat		Personer	
No.		Debet	Kredit	Debet	Kredit	Debet	Kredit	Debet	Kredit	Debet	Kredit	Debet	Kredit
9	Prøufant	192	126 67			20 30	760 -	9 65		19 50		90 9	612 -
9	Håndbøvares		268 25					2 -		29 25			
9	Håndbøvares		250					2 -		50			
9	Skattekollert, Kasse, polyeine til Vola		3710							3710			
9	Løn til far		320 -			300 -							
9	Bes. i kommunaltell. til far		120 -							120 -			
9	-- kringskadebygg 3/4 pr. år		42 -							42 -			
9	Spaske		12			12 -							
13	Schl. salh	1750			1750								
13	1800 mm. sp. (mon. bit)		1956							1956			
13	Spaske bygg		28 -							28 -			
13	Isopudding		2					2 -					
13	Telefonar		1065							1065			
13	Hvis vann		1480					13 -		180			
13	Indtaksfri h. Engvold	30 -											30 -
16	Mottekjøp for Torger	210 -											210 -
16	25 000		60										
17	Styrmøt, f. spase, skole		37 -					60					
17	Loant skattep. f. spase + skole		375					3280		420			
17	Løn. H. Hornumstad for skole	180				20	1515 -					15300	
17	Frakt for skole til Vola		230				180 -						
18	Polispremie		31 -			150				31 -			
20	Håndbøvares til far, 3 sk		13860	13860									
20	Løn, f. spase, skole, skole		3420			5420							
20	Polis, spase, skole, skole, skole		3740							3540			
20	Skolepremie for skole		2 -					2 -					
23	Polispremie for skole		4250					20 -		2250			
23	Polispremie for skole		9440							9440			
24	Kjøp, skole, skole, skole, skole		2130							2130			
Oversatt i desember		108500	121063	13860	1750	390 40	1290 -	8965		26501		1137 07	888 -
Kontanter 4.12 og 31.12		96853	89340										
Balansen		205403	205403										